STUDIA TEOLOGICZNE
44(2026)

KS. ŁUKASZ BOROWSKI
ORCID: 0000-0002-5330-8899
DOI: 10.56898/ST.17436

WYZWANIA DUSZPASTERSTWA RODZIN. 10 LAT PO PROMULGACJI POSYNODALNEJ ADHORTACJI APOSTOLSKIEJ *AMORIS LAETITIA*

Streszczenie

Artykuł podejmuje problem wyzwań stojących przed duszpasterstwem rodzin dziesięć lat po promulgacji posynodalnej adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia*. Celem opracowania jest ukazanie znaczenia tego dokumentu dla rozwoju współczesnej troski pastoralnej Kościoła o małżeństwo i rodzinę. Szczególną uwagę poświęcono towarzyszeniu, rozeznawaniu i integracji jako istotnym elementom działalności pastoralnej, uwzględniającej różne etapy życia małżeńskiego i rodzinnego. W tym kontekście wskazano na znaczenie przygotowania do małżeństwa, towarzyszenia małżonkom, rozwoju duchowości małżeńskiej i rodzinnej oraz udziału rodzin w życiu wspólnoty kościelnej. Odniesiono się także do wybranych aspektów recepcji *Amoris laetitia* w Kościele w Polsce oraz do społecznych i kulturowych uwarunkowań życia rodzinnego. Dotychczasowa recepcja adhortacji wskazuje na rozwój integralnego, relacyjnego i procesowego ujęcia duszpasterstwa rodzin. Jednym z istotnych kierunków tych przemian jest wzrost znaczenia podmiotowej roli małżeństw i rodzin, wyrażającej się w ich współodpowiedzialności za życie i misję Kościoła.Wskazano również na zasadnicze wyzwania stojące przed polskim duszpasterstwem rodzin: zapewnienie ciągłości formacji przedmałżeńskiej i po zawarciu sakramentu, rozwijanie rodzin jako podmiotów ewangelizacji i „Kościołów domowych", a także tworzenie dostępnych i odpowiedzialnych dróg towarzyszenia osobom znajdującym się w sytuacjach nieregularnych. Analiza ma charakter teologiczno-pastoralny i opiera się na analizie dokumentów Kościoła oraz litera-

tury przedmiotu; nie stanowi empirycznej ewaluacji wdrażania adhortacji w poszczególnych diecezjach.

Słowa Kluczowe: *Amoris laetitia; duszpasterstwo rodzin; małżeństwo; rodzina; towarzyszenie.*

Wstęp

Współczesne przemiany społeczne, kulturowe i obyczajowe w istotny sposób wpływają na sposób rozumienia i przeżywania małżeństwa oraz życia rodzinnego. Zmieniające się uwarunkowania społeczne, przemiany modeli życia rodzinnego, osłabienie trwałości więzi małżeńskich, trudności związane z podejmowaniem decyzji o zawarciu małżeństwa, a także różnorodność sytuacji, w jakich znajdują się współczesne rodziny, stanowią istotne wyzwania zarówno dla samych małżonków, jak i dla duszpasterskiej misji Kościoła.

Duszpasterska troska o małżeństwo i rodzinę nie jest jednak odpowiedzią jedynie na aktualne przemiany społeczne. Należy ona do trwałego posłannictwa Kościoła, który postrzega rodzinę jako wspólnotę życia i miłości oraz jedno z podstawowych miejsc realizacji powołania chrześcijańskiego. Już Jan Paweł II w adhortacji *Familiaris consortio* wskazywał na konieczność odczytywania sytuacji rodziny w kontekście głębokich i szybkich przemian społecznych i kulturowych oraz podkreślał potrzebę odnowionej troski duszpasterskiej o małżeństwo i rodzinę[1].

Szczególnym wyrazem tej troski w ostatnich latach stał się proces synodalny poświęcony rodzinie, którego przebieg i owoce pozostają ważnym punktem odniesienia dla współczesnej refleksji pastoralnej. Został on zrealizowany w dwóch etapach: podczas III Nadzwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów w 2014 roku oraz XIV Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego w 2015 roku. Pierwszy z synodów koncentrował się na wyzwaniach duszpasterskich związanych z rodziną w kontekście ewangelizacji, natomiast drugi podjął temat powołania i misji rodziny w Kościele i w świecie współczesnym. Sam proces synodalny miał charakter nie tylko doktrynalny, lecz również pastoralny, ponieważ jego punktem wyjścia była próba uważnego odczytania rzeczywistej sytuacji rodzin, ich doświadczeń,

[1] Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio. Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym* (22.11.1981), nr 1.

nadziei, trudności i problemów. W dokumentach synodalnych zwrócono uwagę m.in. na potrzebę odpowiedniego przygotowania do małżeństwa, towarzyszenia małżonkom w pierwszych latach wspólnego życia oraz troski o rodziny przeżywające sytuacje kryzysowe.

Owocem tego procesu stała się posynodalna adhortacja apostolska papieża Franciszka *Amoris laetitia*, ogłoszona 19 marca 2016 roku. Dokument ten stanowi ważny etap rozwoju współczesnej refleksji Kościoła nad małżeństwem i rodziną. Papież, odwołując się do dorobku obu zgromadzeń synodalnych, podkreśla, że sytuacja rodzin we współczesnym świecie wymaga zarówno pogłębienia refleksji doktrynalnej, moralnej i duchowej, jak również poszukiwania adekwatnych odpowiedzi duszpasterskich. *Amoris laetitia* nie ogranicza się zatem do ponownego przedstawienia nauczania Kościoła o małżeństwie i rodzinie, lecz podejmuje próbę ukazania sposobu, w jaki to nauczanie może być głoszone i realizowane w konkretnych warunkach życia współczesnych osób i rodzin[2].

Przedmiotem artykułu jest recepcja adhortacji *Amoris laetitia* w duszpasterstwie małżeństw i rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem polskiego kontekstu pastoralnego. Celem opracowania jest, po pierwsze, ukazanie najważniejszych założeń adhortacji dotyczących towarzyszenia, rozeznawania i integracji; po drugie, wskazanie, w jaki sposób założenia te znajdują odzwierciedlenie w wybranych kierunkach i formach duszpasterstwa rodzin w Polsce; po trzecie, rozpoznanie podstawowych wyzwań, które pozostają aktualne dziesięć lat po jej promulgacji. Zasadnicze pytanie badawcze brzmi: w jakim zakresie i w jaki sposób wskazania *Amoris laetitia* wyznaczają dziś kierunki odpowiedzi duszpasterskiej na potrzeby małżeństw i rodzin w Polsce? W pracy zastosowano metodę analizy treści dokumentów Magisterium Kościoła, w szczególności *Amoris laetitia* i Wytycznych Pastoralnych Konferencji Episkopatu Polski, oraz metodę teologiczno-pastoralnej syntezy, pozwalającą zestawić postulaty dokumentów z opisanymi formami działalności duszpasterskiej i wynikającymi z nich zadaniami. Artykuł nie jest raportem z badań empirycznych ani całościową oceną realizacji adhortacji we wszystkich diecezjach; przedstawia analizę wybranych dokumentów, kierunków recepcji i wyzwań, które wymagają dalszej weryfikacji w praktyce lokalnej.

[2] Por. Franciszek, *Amoris laetitia. Posynodalna adhortacja apostolska o miłości w rodzinie* (19.03.2016), nr 1-7.

1. „Amoris laetitia" jako impuls do rozwoju duszpasterstwa rodzin

Teologiczne znaczenie *Amoris laetitia* ujawnia się przede wszystkim w sposobie ukazania małżeństwa i rodziny jako rzeczywistości, której nie można oddzielić od konkretnej historii osób. Małżeństwo sakramentalne pozostaje przymierzem mężczyzny i kobiety, zakorzenionym w miłości Boga i skierowanym ku dobru małżonków oraz przekazywaniu życia. Jednocześnie łaska sakramentu nie znosi ludzkiej wolności, niedoskonałości i konieczności wzrastania. Małżonkowie nie otrzymują wraz z sakramentem gotowej dojrzałości we wszystkich wymiarach życia, lecz podejmują drogę, na której miłość małżeńska stopniowo się rozwija i pogłębia[3].

Takie rozumienie małżeństwa znajduje swoje podstawy w ciągłości nauczania Kościoła, szczególnie w refleksji Soboru Watykańskiego II. Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes* ukazuje małżeństwo jako wspólnotę życia i miłości, podkreślając zarazem osobowy charakter wzajemnego daru małżonków. Perspektywę tę rozwija adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, przedstawiając rodzinę jako wspólnotę posiadającą własne powołanie i misję w Kościele i świecie. *Amoris laetitia* wpisuje się w ciągłość tego nauczania, a zarazem wydobywa z niego dalsze konsekwencje pastoralne. W tej perspektywie rodzina nie jest jedynie adresatem działań duszpasterskich, lecz także ich aktywnym podmiotem i współtwórcą[4].

Podmiotowość małżeństwa i rodziny stanowi jeden z istotnych kierunków rozwoju współczesnego duszpasterstwa rodzin. Perspektywa ta zakłada odejście od ujmowania go wyłącznie jako działalności prowadzonej „dla rodzin" przez duchownych i instytucje kościelne, na rzecz modelu, w którym małżonkowie i rodziny stają się aktywnymi uczestnikami działalności pastoralnej. Oznacza to przejście od duszpasterstwa realizowanego „dla rodzin" do duszpasterstwa prowadzonego „z rodzinami", a także „przez rodziny". Konsekwencją takiego ujęcia jest uznanie doświadczenia małżonków za istotny zasób pastoralny. Szczególne znaczenie zyskuje świadectwo dojrzałych małżeństw, które mogą wnosić w praktykę duszpasterską zarówno wiedzę wynikającą z doświadczenia życia rodzinnego, jak i świadectwo wiary przeżywanej w codzienności.

---

[3] Por. Sobór Watykański II, *Gaudium et spes. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym* (7.12.1965), nr 48.

[4] Por. Franciszek, *Amoris laetitia...,* nr 200.

W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera realizm pastoralny *Amoris laetitia*. Papież Franciszek przestrzega przed „nadmierną idealizacją" duszpasterstwa, która może powodować rozdźwięk pomiędzy głoszonymi ideałami a rzeczywistą sytuacją osób. Nie oznacza to relatywizacji prawdy o małżeństwie ani rezygnacji z wymagań Ewangelii. Chodzi raczej o uznanie, że człowiek realizuje swoje powołanie w czasie, w warunkach określonych przez jego historię, doświadczenia, ograniczenia i decyzje[5]. Duszpasterstwo powinno zatem umieć łączyć wymaganie z cierpliwością, prawdę z miłosierdziem, a normę z drogą prowadzącą do jej pełniejszego urzeczywistnienia. Jest to zagadnienie szczególnie ważne, ponieważ sytuacje rodzinne rzadko mają charakter jednoznaczny. Małżeństwo może doświadczać jednocześnie miłości i konfliktu, wiary i kryzysu, odpowiedzialności i słabości. Spójne duszpasterstwo posiada zdolność dostrzegania i rozpoznawania tych różnych wymiarów ludzkiego doświadczenia, unikając przy tym nadmiernego upraszczania sytuacji człowieka oraz pochopnego oceniania podejmowanych przez niego decyzji[6].

Właściwe rozumienie duszpasterstwa wiąże się również z koncepcją rodziny jako „Kościoła domowego"[7]. Rodzina jest miejscem, w którym wiara może być przekazywana nie tylko poprzez formalną katechezę, lecz przede wszystkim poprzez codzienne doświadczenie relacji. Modlitwa małżeńska, wspólne uczestnictwo w Eucharystii, przebaczenie, wychowanie dzieci, troska o osoby starsze i chore, przeżywanie cierpienia oraz wzajemna pomoc stanowią konkretne przestrzenie realizacji chrześcijańskiego powołania. Takie spojrzenie prowadzi do istotnej zmiany w sposobie rozumienia odpowiedzialności pastoralnej. Zadaniem duszpasterza nie jest zastępowanie rodziny, lecz pomaganie jej w odkrywaniu własnego powołania. W praktyce oznacza to konieczność tworzenia takich form duszpasterstwa, w których małżonkowie mogą rozwijać kompetencje duchowe, wychowawcze i relacyjne, a następnie przekazywać je innym[8].

Amoris laetitia stanowi zatem aktualną odpowiedź Magisterium Kościoła na „znaki czasu". Dokument wpisuje się w soborową metodę od-

---

5 Por. Tamże, nr 36.

6 Por. s. Höllinger, *Beyond Excessive Idealization (AL 36): Towards Integrating Complexity into Pastoral Practice and Magisterial Teaching*, „ET-Studies" 15/1 (2024), s. 105-125.

7 Sobór Watykański II, *Gaudium et spes...*, nr 11; Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio...*, nr 21.

8 Por. Franciszek, *Amoris laetitia...*, nr 15, 67, 200-204, 287.

czytywania współczesności w świetle Ewangelii i próbuje odpowiedzieć na przemiany dotyczące rodziny[9]. Oznacza to, że duszpasterstwo rodzin nie może ograniczać się do konserwowania dawnych form organizacyjnych. Zachowywując tożsamość doktrynalną, równocześnie poszukuje nowych sposobów obecności wśród rodzin. W tym sensie rewizja duszpasterstwa nie polega tylko na tworzeniu kolejnych wydarzeń czy programów, ale na zmianie sposobu myślenia o relacji Kościoła z rodziną. Rodzina nie jest kolejnym zagadnieniem duszpasterskim, które należy rozwiązać za pomocą odpowiedniego programu. Jest rzeczywistością powołaną do świętości, która potrzebuje obecności, formacji, wsparcia, a przede wszytskim wspólnoty[10].

2. Towarzyszenie, rozeznawanie i integracja jako zasadnicza logika pastoralna

Szczególne miejsce w perspektywie duszpasterskiej przedstawionej w *Amoris laetitia* zajmuje zaproponowana przez papieża Franciszka logika towarzyszenia, rozeznawania i integracji[11]. Towarzyszenie należy rozumieć jako obecność Kościoła przy człowieku na różnych etapach jego życia oraz wspieranie go w odczytywaniu własnej sytuacji i powołania. Nie sprowadza się ono zatem do udzielania doraźnych porad ani do prostego rozwiązywania pojawiających się problemów. Jego istotą jest budowanie relacji, w której osoba może zostać wysłuchana i przyjęta, a następnie stopniowo dojrzewać do odpowiedzialnych decyzji podejmowanych w świetle Ewangelii. Taka obecność nie oznacza przy tym bezwarunkowej akceptacji każdego wyboru ani rezygnacji z wymagań wynikających z nauczania Kościoła, lecz ma prowadzić do pogłębienia wiary, dojrzałości oraz odpowiedzialności za własne życie w duchu Ewangelii[12].

Towarzyszenie duszpasterskie jest procesem i wymaga czasu, systematyczności oraz gotowości do budowania trwałej relacji. Nie powinno ogra-

[9] Por. Sobór Watykański II, *Gaudium et spes*..., nr 4.

[10] Por. K. J. Glombik, *Amoris laetitia jako reakcja Magisterium Kościoła na znaki czasu*, „Studia Bobolanum" 36/3 (2025), s. 118-120; Por. A. Nadbrzeżny, *Sens i wartość sakramentu małżeństwa według adhortacji Amoris laetitia*, w: *Droga miłosierdzia i integracji w adhortacji „Amoris laetitia". Perspektywa dogmatyczna, moralna i pastoralna*, (red.) K. Glombik, J. Goleń, A. Nadbrzeżny, Lublin 2020, 32-40.

[11] Por. Franciszek, *Amoris laetitia*..., nr 291-296.

[12] Por. Tamże, nr 303, 307-308.

niczać się do okazjonalnego kontaktu z duszpasterzem, przygotowania do zawarcia małżeństwa czy pomocy udzielanej dopiero w sytuacji kryzysowej. Zakłada stworzenie przestrzeni, w której człowiek może stopniowo przedstawiać swoje doświadczenia, trudności i uwarunkowania życiowe, a następnie poddawać je rozeznaniu w perspektywie wiary[13]. Takie podejście pozwala uwzględnić indywidualny charakter ludzkich doświadczeń i chroni przed sprowadzeniem duszpasterstwa wyłącznie do mechanicznego odnoszenia ogólnych norm do konkretnych przypadków. Rola duszpasterza nie wyczerpuje się więc w przekazywaniu zasad moralnych. Obejmuje również uważne słuchanie, pomoc w rozeznawaniu oraz wspieranie osoby w odkrywaniu obecności i działania Boga w jej życiu[14].

Towarzyszenie pozostaje ściśle związane z rozeznawaniem, stanowiącym drugi element omawianej logiki pastoralnej. Jego celem nie jest tworzenie indywidualnej wersji normy moralnej ani zastępowanie obiektywnych zasad subiektywnym przekonaniem jednostki, lecz poszukiwanie prawdy o konkretnej sytuacji życiowej w świetle Ewangelii i nauczania Kościoła. Rozeznawanie powinno zatem pomagać człowiekowi w rozpoznaniu własnej sytuacji przed Bogiem, właściwej ocenie odpowiedzialności moralnej oraz odkrywaniu możliwych dróg dalszego wzrostu[15].

Istotną rolę w tym procesie odgrywa kształtowanie sumienia. Papież Franciszek podkreśla potrzebę jego odpowiedzialnego formowania, wskazując, że zadaniem Kościoła jest wspieranie wiernych w dojrzewaniu do osobistego rozeznania, a nie zastępowanie ich sumienia[16]. Nie oznacza to nadania sumieniu charakteru arbitralnego źródła norm moralnych, lecz uznanie jego znaczenia w odniesieniu do obiektywnych zasad i konkretnej sytuacji osoby. Właściwie prowadzone rozeznawanie wymaga więc zarówno wierności prawdzie moralnej, jak i uwzględnienia okoliczności wpływających na stopień odpowiedzialności człowieka. Franciszek zwraca uwagę, że odpowiedzialność ta może być ograniczona między innymi przez niewiedzę, trudności w rozumieniu wartości zawartych w normie, uwarunkowania psychiczne i społeczne czy inne czynniki wpływające na możliwość

---

13 Por. J. Goleń, *Towarzyszenie, rozeznawanie i integracja osób w nieuregulowanych sytuacjach małżeńskich*, w: *Droga miłosierdzia…*, s. 114-116; 120-123.

14 Por. J. Krajczyński, *Droga rozeznawania. Pomoc dla osób rozwiedzionych żyjących w nowych związkach*, „Ius Matrimoniale" 28(2017), nr 2, s. 17-18.

15 Por. Franciszek, *Amoris laetitia…*, nr 300, 304-305.

16 Por. Tamże, nr 37, 303.

podjęcia innego działania[17]. Uwzględnienie tych okoliczności nie prowadzi do zakwestionowania normy obiektywnej, lecz pozwala na bardziej adekwatną ocenę moralnej odpowiedzialności konkretnej osoby.

Proces rozeznawania nabiera szczególnego znaczenia w duszpasterstwie osób znajdujących się w sytuacjach nieregularnych, w tym osób rozwiedzionych, które zawarły nowe związki. *Amoris laetitia* nie podważa nauczania Kościoła o nierozerwalności małżeństwa, lecz wskazuje na konieczność uwzględniania różnorodności ludzkich doświadczeń oraz stopnia odpowiedzialności poszczególnych osób. Z tego względu odpowiedź duszpasterska nie powinna opierać się ani na automatycznym wykluczeniu takich osób z życia wspólnoty, ani na pomijaniu obiektywnych wymagań chrześcijańskiego małżeństwa. Proponowana przez Franciszka droga zakłada osobiste i duszpasterskie rozeznawanie połączone ze stopniowym włączaniem tych osób w życie Kościoła, stosownie do ich możliwości i uwarunkowań[18].

Dopełnieniem procesu towarzyszenia i rozeznawania jest integracja. Jej istotą jest poszukiwanie takich form uczestnictwa w życiu Kościoła, które pozwalają osobom znajdującym się w sytuacjach trudnych lub nieregularnych zachować i rozwijać więź ze wspólnotą. Franciszek przeciwstawia się w tym względzie logice wykluczenia, podkreślając, że osoby te nadal należą do Kościoła i powinny doświadczać jego troski. Integracja nie oznacza jednak zrównania wszystkich sytuacji życiowych ani rezygnacji z wymagań Ewangelii. Jej celem jest raczej rozpoznawanie możliwych dróg wzrostu i nawrócenia, prowadzących człowieka ku coraz pełniejszej realizacji chrześcijańskiego powołania[19].

Tak rozumiane włączenie może realizować się w różnych obszarach życia wspólnoty kościelnej. Papież Franciszek wskazuje w tym kontekście na potrzebę rozeznania, które z istniejących form wykluczenia w dziedzinie liturgicznej, duszpasterskiej, edukacyjnej i instytucjonalnej mogą zostać przezwyciężone, aby osoby znajdujące się w sytuacjach nieregularnych mogły pełniej uczestniczyć w życiu Kościoła[20]. Perspektywa ta pozwala uniknąć redukowania człowieka wyłącznie do jego aktualnej sytuacji kanonicznej czy moralnej. Integracja nabiera w ten sposób charakteru dynamicznego i pozostaje związana z logiką stopniowego wzrostu. Nie pomniejszając prawdy

17 Por. Tamże, nr 301-302.
18 Por. Tamże, nr 292, 297-300.
19 Por. Tamże, nr 295, 297, 305.
20 Por. Tamże, nr 299.

o małżeństwie i jego nierozerwalności, duszpasterstwo powinno pomagać człowiekowi w podejmowaniu kolejnych kroków prowadzących do głębszego życia Ewangelią. Wymaga to od duszpasterzy postawy cierpliwości i miłosierdzia oraz umiejętnego łączenia wierności nauczaniu Kościoła z uwzględnieniem rzeczywistych możliwości i uwarunkowań konkretnej osoby[21].

Praktyczna realizacja przedstawionej logiki pastoralnej wymaga również uwzględnienia złożonego charakteru problemów współczesnych rodzin. Trudności małżeńskie i rodzinne mogą obejmować jednocześnie wymiar duchowy, psychologiczny, prawny, społeczny czy ekonomiczny, dlatego ich właściwe rozpoznanie nie zawsze mieści się w zakresie kompetencji jednego duszpasterza. Istotnego znaczenia nabiera współpraca z odpowiednio przygotowanymi specjalistami, zwłaszcza psychologami, doradcami rodzinnymi i prawnikami, a także z doświadczonymi małżeństwami zdolnymi do wspierania innych rodzin. Taka współpraca pozwala spojrzeć na potrzeby człowieka w sposób bardziej integralny i dostosować formę pomocy do jego rzeczywistych potrzeb[22].

Towarzyszenie, rozeznawanie i integracja tworzą zatem wzajemnie powiązane elementy jednej koncepcji duszpasterskiej. Jej istotą jest połączenie wierności prawdzie o małżeństwie i rodzinie z miłosiernym podejściem do człowieka znajdującego się na określonym etapie swojej drogi. Kościół nie rezygnuje w tej perspektywie z ukazywania pełni chrześcijańskiego powołania, ale jednocześnie uwzględnia złożoność ludzkich doświadczeń, ograniczeń i okoliczności, które nie zawsze są wyłącznie prostą konsekwencją podejmowanych decyzji. Duszpasterstwo rodzin przyjmuje tym samym charakter procesu ukierunkowanego na stopniowe dojrzewanie człowieka w wierze, kształtowanie odpowiedzialności oraz odczytywanie konkretnych doświadczeń życiowych z wymaganiami wynikającymi z Ewangelii.

3. Recepcja *Amoris laetitia* i kierunki pracy duszpasterstwa rodzin

Recepcja *Amoris laetitia* ma charakter procesu, którego znaczenie ujawnia się nie tylko w refleksji teologicznej nad dokumentem, lecz przede

[21] Por. Tamże, nr 307-312.

[22] Por. Tamże, nr 204-211; Por. M. Ozorowski, *The strategy of accompanying marriage and the family in the Church in Poland*, „Studia nad Rodziną" 27(2023), nr 2, s. 49-51.

wszystkim w sposobach przekładania zawartych w nim założeń na praktykę duszpasterstwa małżeństw i rodzin. Perspektywa dziesięciu lat od promulgacji adhortacji pozwala spojrzeć na jej oddziaływanie również przez pryzmat przemian zachodzących w działalności pastoralnej Kościoła. Szczególnego znaczenia nabiera w tym kontekście praktyczny wymiar logiki towarzyszenia, rozeznawania i integracji. Jej konsekwencją jest przesunięcie akcentu z działań skoncentrowanych na pojedynczych wydarzeniach lub interwencjach podejmowanych w sytuacjach kryzysowych w kierunku przemyślanej formacji obejmującej kolejne etapy życia małżeńskiego i rodzinnego[23].

Jednym z przejawów tego kierunku jest zmiana sposobu ujmowania przygotowania do małżeństwa. W perspektywie prezentowanej w *Amoris laetitia* nie ogranicza się ono do krótkiego etapu poprzedzającego celebrację sakramentu, lecz zostaje wpisane w szerszą drogę formacyjną, obejmującą rozeznanie powołania, pogłębianie wiary, kształtowanie dojrzałości relacyjnej oraz przygotowanie do odpowiedzialnego podjęcia życia małżeńskiego i rodzinnego. Rozwinięcie tej koncepcji stanowi zaproponowany przez Dykasterię ds. Świeckich, Rodziny i Życia model itinerariów katechumenalnych, obejmujący przygotowanie dalsze, bliższe i bezpośrednie, a następnie towarzyszenie małżonkom po zawarciu sakramentu[24]. Małżeństwo zostaje tym samym ukazane nie jako wydarzenie zamykające okres przygotowania, lecz jako początek wspólnej drogi związanej z dalszym dojrzewaniem, formacją oraz wzrastaniem w miłości.

Konsekwencją takiego ujęcia jest zwrócenie większej uwagi na duszpasterstwo pierwszych lat małżeństwa. Okres ten wiąże się z konfrontowaniem wcześniejszych wyobrażeń z codziennością wspólnego życia, kształtowaniem sposobów komunikacji, podejmowaniem odpowiedzialności rodzicielskiej oraz wypracowywaniem sposobów rozwiązywania pojawiających się trudności. Franciszek przedstawia pierwsze lata wspólnego życia jako szczególny etap dojrzewania więzi małżeńskiej, wskazując tym samym na znaczenie kontynuowania formacji również po zawarciu sakramentu[25]. W tę perspektywę wpisują się m.in.: małe grupy małżeńskie, wspólnoty rodzin, rekolekcje, spotkania formacyjne, kierownictwo ducho-

[23] Por. Franciszek, *Amoris laetitia*.., nr 199-201, 205, 217-230.

[24] Por. The Dicastery for Laity, Family and Life, *Catechumenal Pathways for Married Life. Pastoral guidelines for local Churches*, Città del Vaticano 2022, nr 6, 16-18, 24-27, 74-77.

[25] Por. Franciszek, *Amoris laetitia*…, nr 217-225.

we czy poradnictwo. Szczególnie ważne jest świadectwo doświadczonych małżeństw, pozwalające ujmować życie rodzinne nie jako rzeczywistość wolną od trudności, lecz jako przestrzeń wzajemnego daru, przebaczenia oraz dojrzewania w miłości[26].

Istotnym wymiarem duszpasterstwa rodzin staje się również pogłębienie refleksji nad duchowością małżeńską i rodzinną oraz jej znaczeniem dla codziennego życia małżonków. Małżeństwo chrześcijańskie jest w tej perspektywie ujmowane nie tylko jako rzeczywistość społeczna i prawna, ale przede wszystkim jako powołanie oraz droga uświęcenia realizowana w codzienności. *Amoris laetitia* przedstawia miłość małżeńską jako rzeczywistość dynamiczną, rozwijającą się poprzez wzajemne poznawanie, cierpliwość, przebaczenie, czułość oraz dar z siebie[27]. Dojrzewanie miłości dokonuje się także poprzez wspólne doświadczenie trudu, cierpienia i kolejnych etapów życia małżeńskiego, natomiast jej chrześcijański wymiar znajduje wyraz w konkretnych gestach wzajemnego oddania. W takim ujęciu troska pastoralna obejmuje zarówno pomoc w przezwyciężaniu kryzysów, jak i wspieranie małżonków w odkrywaniu duchowego znaczenia codziennych doświadczeń życia rodzinnego[28].

Duchowość małżeńska nie stanowi zatem odrębnego czy dodatkowego obszaru życia rodziny, ale wyznacza sposób przeżywania całej rzeczywistości małżeńskiej w perspektywie wiary. Wychowanie dzieci, troska o współmałżonka, wspólna modlitwa, codzienne obowiązki, doświadczenie przebaczenia czy opieka nad osobą chorą mogą być odczytywane jako konkretne przestrzenie realizacji chrześcijańskiego powołania do miłości[29]. Takie rozumienie poszerza zakres duszpasterstwa rodzin poza działania związane bezpośrednio z kryzysem lub trudnością. W centrum zainteresowania znajduje się również umacnianie istniejących więzi oraz rozwój życia duchowego małżonków i rodzin.

Pozytywnym kierunkiem przemian w duszpasterstwie rodzin jest również wyraźniejsze akcentowanie podmiotowej roli małżeństwa i rodziny w życiu Kościoła. Rodzina nie występuje w tej perspektywie wyłącznie jako adresat działalności pastoralnej, lecz staje się środowiskiem przekazywania

---

[26] Por. Tamże, nr 223; Por. M. Ozorowski, *Piękno miłości małżeńskiej w świetle Amoris laetitia*, „Sympozjum" 21 (2017), nr 1, s. 25-27.

[27] Por. Franciszek, *Amoris laetitia…*, nr 89-119, 313-325.

[28] Por. s. Biały, *Family ties as an essential element of the Catholic family vocation*, „Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio" 65 (2026), nr 1, s. 55-56.

[29] Por. Franciszek, *Amoris laetitia…*, nr 313-317.

wiary oraz podmiotem apostolstwa[30]. Doświadczenie życia małżeńskiego i rodzinnego zyskuje tym samym znaczenie nie tylko w obrębie samej rodziny, ale również w szerszej działalności wspólnoty kościelnej. Perspektywa ta pozwala ujmować zaangażowanie małżonków w formację innych rodzin, przekazywanie wiary i świadectwo życia chrześcijańskiego jako przejaw ich własnej odpowiedzialności za misję Kościoła, a nie jedynie jako pomocniczą formę współpracy z duchownymi[31].

Istotnym punktem recepcji *Amoris laetitia* w Kościele w Polsce było przyjęcie przez Konferencję Episkopatu Polski w 2018 r. *Wytycznych Pastoralnych do Adhortacji apostolskiej Amoris laetitia*. Dokument ten nie ogranicza się do przedstawienia zasadniczych treści adhortacji, lecz odnosi je do konkretnych obszarów duszpasterstwa małżeństw i rodzin. Szczególną uwagę poświęcono w nim przygotowaniu do małżeństwa, towarzyszeniu małżonkom i rodzinom na kolejnych etapach ich życia, wsparciu osób przeżywających trudności oraz rozeznawaniu sytuacji określanych jako nieregularne[32]. W ten sposób polskie *Wytyczne* wpisują recepcję adhortacji w szerszą perspektywę pastoralną, obejmującą zarówno umacnianie małżeństw i rodzin, jak i poszukiwanie adekwatnych form obecności Kościoła wobec osób znajdujących się w sytuacjach wymagających indywidualnego rozeznania.

Przyjęcie *Wytycznych Pastoralnych* przez Konferencję Episkopatu Polski to ważny etap recepcji dokumentu na poziomie ogólnokościelnym, nie jest jednak samo w sobie dowodem jednolitego i pełnego wdrożenia jego postulatów w praktyce parafialnej i diecezjalnej. Z perspektywy dziesięciu lat należy zatem odróżnić recepcję normatywną, wyrażoną w dokumentach i programach, od recepcji praktycznej, której miarą jest dostępność, ciągłość i skuteczność konkretnych form pomocy. W analizowanym materiale można wskazać kierunki oraz postulowane formy działania, nie ma natomiast podstaw do formułowania ilościowej oceny ich zasięgu w całej Polsce. To rozróżnienie pozwala uniknąć utożsamiania ogłoszenia wytycznych z pełnym przekształceniem praktyki duszpasterskiej.

Jednym z podstawowych wyzwań pozostaje zapewnienie ciągłości przygotowania do małżeństwa. Przygotowanie bezpośrednie, choć potrzebne,

[30] Por. Tamże, nr 200, 287-290.

[31] Por. D. Lipiec, *Rodzina jako podmiot apostolstwa*, „Sprawy Rodziny" 16 (2000), nr 52, s. 55-58.

[32] Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne Pastoralne do Adhortacji apostolskiej Amoris laetitia*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski" 30(2018), s. 83-89.

nie wystarcza do ukształtowania dojrzałości niezbędnej do podjęcia trwałego przymierza. Potrzebne jest łączenie przygotowania dalszego i bliższego z rozeznawaniem powołania, formacją religijną i rozwijaniem kompetencji relacyjnych, a następnie kontynuowanie tej drogi po ślubie. W praktyce oznacza to potrzebę tworzenia stabilnych propozycji dla narzeczonych, angażowania małżeństw-świadków oraz zapewnienia młodym małżonkom regularnego kontaktu ze wspólnotą i osobami przygotowanymi do towarzyszenia. Wyzwanie nie polega więc jedynie na przekazaniu treści przedślubnych, ale na takim ukształtowaniu procesu formacyjnego, aby sakrament małżeństwa był początkiem dalszej drogi wzrostu.

Drugim wyzwaniem jest wspieranie małżonków w budowaniu rodziny jako „Kościoła domowego" i podmiotu misji Kościoła. Wymaga to przełożenia ogólnego postulatu podmiotowości rodziny na konkretne praktyki: wspólną modlitwę i lekturę słowa Bożego, świadome i regularne uczestnictwo w Eucharystii, chrześcijańskie wychowanie dzieci, pielęgnowanie dialogu i przebaczenia, a także podejmowanie przez rodziny odpowiedzialności za formację innych rodzin. Zadaniem duszpasterstwa jest tworzenie środowisk, w których takie praktyki mogą być rozwijane i podtrzymywane, na przykład małych grup małżeńskich, kręgów rodzin, rekolekcji oraz spotkań formacyjnych. Istotną trudnością pozostaje przejście od okazjonalnych wydarzeń do systematycznego towarzyszenia, dostosowanego do wieku dzieci, sytuacji zawodowej małżonków i ich realnych możliwości uczestnictwa.

Kolejny obszar wyzwań wiąże się z towarzyszeniem osobom i rodzinom doświadczającym kryzysów. Potrzebne są łatwo dostępne miejsca pierwszego kontaktu, w których małżonkowie mogą otrzymać pomoc duszpasterską, a w razie potrzeby także zostać skierowani do poradnictwa psychologicznego, rodzinnego, prawnego lub terapeutycznego. Współpraca interdyscyplinarna nie zastępuje posługi duszpasterskiej, lecz pozwala adekwatniej odpowiedzieć na złożone przyczyny konfliktów, przemocy, uzależnień, trudności wychowawczych czy problemów ekonomicznych. Szczególnym zadaniem jest przy tym odpowiednio wczesne rozpoznawanie kryzysu, zanim pomoc ograniczy się do interwencji w sytuacji rozpadu więzi.

Osobnego namysłu wymaga praktyczna integracja osób żyjących w sytuacjach nieregularnych, w tym osób rozwiedzionych żyjących w nowych związkach. Wyzwanie polega na takim organizowaniu duszpasterstwa, aby osobom tym zapewnić rzeczywistą możliwość wysłuchania, indywidualnego rozeznania i uczestnictwa w życiu wspólnoty, bez pomijania nauczania

Kościoła o trawołości małżeństwa. Konkretnymi przestrzeniami integracji mogą być udział w życiu wspólnot parafialnych, formacja biblijna i modlitewna, zaangażowanie charytatywne oraz rozmowa z przygotowanym duszpasterzem. Wymaga to jasnych zasad postępowania, dyskrecji, odpowiedniego przygotowania osób towarzyszących i unikania zarówno automatycznego wykluczania, jak i uproszczonych rozstrzygnięć nieuwzględniających indywidualnej sytuacji.

Zestawienie tych obszarów pokazuje, że zasadniczym wyzwaniem duszpasterstwa rodzin w Polsce jest obecnie nie tyle samo sformułowanie nowych postulatów, ile ich konsekwentne przełożenie na trwałe struktury i praktyki pastoralne. Należy do nich zaliczyć: formację osób odpowiedzialnych za duszpasterstwo rodzin, przygotowanie małżeństw świeckich do roli towarzyszy, współpracę parafii z poradniami i specjalistami, koordynację działań na poziomie diecezjalnym oraz ocenę, czy proponowane formy rzeczywiście docierają do małżonków i rodzin. W tym sensie recepcja *Amoris laetitia* pozostaje procesem wymagającym zarówno wierności wskazaniom dokumentu, jak i rozeznawania lokalnych potrzeb.

Analiza recepcji *Amoris laetitia* wymaga również uwzględnienia przemian społecznych, kulturowych i prawnych, które wpływają na współczesne rozumienie małżeństwa i rodziny. Zmiany te dotyczą nie tylko sposobów realizacji życia rodzinnego, lecz także samego pojmowania trwałości więzi małżeńskiej, jej instytucjonalnego charakteru oraz znaczenia przypisywanego małżeństwu w porządku społecznym i prawnym[33]. W konsekwencji rozwój duszpasterstwa rodzin dokonuje się w warunkach coraz większego zróżnicowania modeli życia oraz sposobów interpretowania relacji małżeńskich i rodzinnych. Nadaje to recepcji adhortacji szerszy wymiar: nie ogranicza się ona do poszukiwania nowych form działalności pastoralnej, ale obejmuje również sposób przedstawiania chrześcijańskiej wizji małżeństwa i rodziny w zmieniającym się kontekście kulturowym. *Amoris laetitia* staje się w tej perspektywie punktem odniesienia dla refleksji nad takim kształtem duszpasterstwa, który uwzględnia współczesne uwarunkowania życia rodzinnego, zachowując jednocześnie ciągłość z chrześcijańskim rozumieniem małżeństwa jako trwałej wspólnoty życia i miłości.

[33] Por. K. Krakowski, *W poszukiwaniu „res iusta matrimonii": prawo kanoniczne wobec wyzwań wynikających z dekonstrukcji prawnej małżeństwa*, „Ius Matrimoniale" 37 (2026), nr 1, s. 67-87.

Aktualność wskazań zawartych w *Amoris laetitia* znajduje odzwierciedlenie w inicjatywach podejmowanych przez Kościół w związku z dziesiątą rocznicą promulgacji adhortacji. W przesłaniu z 19 marca 2026 r. papież Leon XIV odniósł się do impulsu, jaki dokument wniósł w refleksję oraz nawrócenie duszpasterskie Kościoła, wskazując zarazem na potrzebę dalszego pogłębiania troski o małżeństwa i rodziny[34]. W tę perspektywę wpisuje się zaplanowane na październik 2026 r. spotkanie przewodniczących konferencji episkopatów oraz zwierzchników katolickich Kościołów wschodnich *sui iuris*[35]. Jego przedmiotem ma być synodalne rozeznanie dalszych kierunków głoszenia Ewangelii rodzinom z uwzględnieniem doświadczeń oraz inicjatyw rozwijanych w Kościołach lokalnych[36]. Charakterystycznym elementem tej refleksji jest przesunięcie akcentu z duszpasterstwa prowadzonego jedynie „dla" rodzin w kierunku działania podejmowanego „wraz z" nimi, co wiąże się z mocniejszym zaakcentowaniem rodziny jako podmiotu życia i misji Kościoła.

Dotychczasowa recepcja *Amoris laetitia* wskazuje na stopniowe kształtowanie się integralnego modelu duszpasterstwa rodzin, łączącego przygotowanie do małżeństwa, towarzyszenie w pierwszych latach wspólnego życia, rozwój duchowości małżeńskiej, wsparcie w sytuacjach kryzysowych oraz aktywny udział rodzin w życiu wspólnoty eklezjalnej. Nie jest to jednak model ostatecznie ukształtowany, lecz proces pozostający w ciągłym rozwoju, którego kolejne etapy wyznaczają zarówno doświadczenia Kościołów lokalnych, jak i zmieniające się uwarunkowania życia małżeńskiego i rodzinnego. Recepcja adhortacji oznacza zatem nie tylko wprowadzanie jej wskazań do praktyki pastoralnej, ale również ich dalsze pogłębianie, konfrontowanie z doświadczeniem duszpasterskim oraz poszuki-

[34] Por. Leon XIV, *Przesłanie Ojca Świętego Leona XIV z okazji X rocznicy Posynodalnej Adhortacji apostolskiej „Amoris laetitia"* (19.03.2026), https://www.vatican.va/content/leo-xiv/pl/messages/pont-messages/2026/documents/20260319-messaggio-amorislaetitia.html (dostęp: 01.09.2026).

[35] Dokument określa spotkanie jako przestrzeń wzajemnego słuchania i synodalnego rozeznawania; nie jest ono zgromadzeniem Synodu Biskupów, lecz spotkaniem konsultacyjnym Ojca Świętego z przewodniczącymi konferencji episkopatów i zwierzchnikami Kościołów wschodnich *sui iuris*.

[36] Por. The Dicastery for the Laity, Family and Life and the General Secretariat of the Synod , *Ten Years after Amoris laetitia: Proclaiming the Gospel with Families Today. Thematic Framework* (06.07.2026), https://www.synod.va/en/news/ten-years-after-amoris-laetitia-proclaiming-the-gospel-with-fami.html (dostęp: 01.09.2026).

wanie form odpowiadających nowym wyzwaniom społecznym i kulturowym. Istotnym kierunkiem tego procesu jest przechodzenie od pojedynczych inicjatyw ku bardziej trwałym środowiskom formacji, towarzyszenia i współodpowiedzialności. *Amoris laetitia* pozostaje tym samym nie tylko punktem odniesienia dla współczesnego duszpasterstwa rodzin, lecz również impulsem dla procesu jego dalszego rozwoju.

Zakończenie

Dziesiąta rocznica promulgacji *Amoris laetitia* nie zamyka procesu recepcji adhortacji, lecz ukazuje jego otwarty i dynamiczny charakter. Przeprowadzona analiza pozwala stwierdzić, że jednym z zasadniczych kierunków przemian w duszpasterstwie rodzin jest rozwój modelu procesowego, relacyjnego i integralnego. Jego specyfika polega na ujmowaniu troski pastoralnej nie jako zbioru pojedynczych działań podejmowanych w określonych momentach życia, lecz jako przemyślanego towarzyszenia obejmującego kolejne etapy drogi małżeńskiej i rodzinnej.

Tak rozumiana odnowa pastoralna pozostaje zakorzeniona w chrześcijańskiej wizji małżeństwa i rodziny, a zarazem uwzględnia konkretne uwarunkowania, w których współcześnie realizowane jest ich powołanie. Charakterystyczne dla tej perspektywy jest połączenie wierności tożsamości chrześcijańskiego małżeństwa z większą wrażliwością na złożoność ludzkich doświadczeń oraz różnorodność sytuacji rodzinnych. Towarzyszenie, rozeznawanie i integracja nie stanowią przy tym odrębnych działań pastoralnych, lecz wyznaczają sposób obecności Kościoła wobec małżeństw i rodzin na różnych etapach ich życia już w funkcjonującym duszpasterstwie.

Istotnym rezultatem recepcji *Amoris laetitia* jest wyraźniejsze zaakcentowanie podmiotowości rodziny w życiu wspólnoty eklezjalnej. Rodzina nie jest ujmowana wyłącznie jako adresat troski duszpasterskiej, lecz także jako środowisko przekazywania wiary, świadectwa życia chrześcijańskiego oraz współodpowiedzialności za misję Kościoła. Perspektywa ta prowadzi do pogłębienia znaczenia doświadczenia samych małżonków i rodzin w działalności pastoralnej oraz ukazuje ich uczestnictwo w życiu Kościoła jako jeden z istotnych wymiarów realizacji powołania chrześcijańskiego.

Recepcja *Amoris laetitia* nie jest zatem rozpatrywana jako etap zakończony wraz z wprowadzeniem określonych rozwiązań pastoralnych. Jej znaczenie ujawnia się przede wszystkim w zapoczątkowaniu i rozwijaniu sposobu myślenia o duszpasterstwie rodzin jako rzeczywistości dynamicz-

nej, obejmującej całe doświadczenie życia małżeńskiego i rodzinnego. Proces ten nadal podlega pogłębieniu i konkretyzacji w Kościołach lokalnych, które konfrontują założenia ogólne z konkretnymi warunkami i wyzwaniami duszpasterskimi. *Amoris laetitia* nie wyznacza więc zamkniętego modelu pastoralnego, lecz tworzy podstawy dla dalszego kształtowania duszpasterstwa zdolnego łączyć trwałość chrześcijańskiej prawdy o małżeństwie z uważnym rozpoznawaniem rzeczywistych doświadczeń współczesnych rodzin. Z przeprowadzonej analizy wynika, że najważniejsze wyzwania dotyczą zapewnienia ciągłości formacji przedmałżeńskiej i po zawarciu małżeństwa, wspierania rodzin w realizacji powołania do bycia Kościołem domowym, rozwijania dostępnego poradnictwa i pomocy kryzysowej oraz tworzenia odpowiedzialnych dróg integracji osób żyjących w sytuacjach nieregularnych. Warunkiem skutecznej recepcji jest przejście od deklaracji i pojedynczych inicjatyw do trwałych, skoordynowanych form towarzyszenia. Ocena stopnia ich wdrożenia wymaga jednak odrębnych badań empirycznych prowadzonych w diecezjach i parafiach.

Challenges in Family Pastoral Ministry. Ten Years after the Promulgation of the Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia*.

Abstract

This article examines the challenges facing family pastoral ministry ten years after the promulgation of the Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia*. The aim of the study is to highlight the significance of this document for the development of the Church's contemporary pastoral care for marriage and the family. Particular attention is given to accompaniment, discernment, and integration as essential elements of pastoral ministry that takes into account the various stages of married and family life. In this context, the article emphasizes the importance of preparation for marriage, accompaniment of married couples, the development of marital and family spirituality, and the participation of families in the life of the ecclesial community. It also addresses selected aspects of the reception of *Amoris Laetitia* in the Church in Poland, as well as the social and cultural conditions affecting family life. The reception of the exhortation to date points to the development of an integral, relational, and process-oriented

approach to family pastoral ministry. One significant direction of these developments is the growing recognition of married couples and families as active agents of pastoral ministry, expressed in their co-responsibility for the life and mission of the Church. The article also identifies key challenges for family pastoral ministry in Poland: ensuring continuity between premarital formation and accompaniment after the wedding, supporting families as domestic churches and active agents of evangelization, and developing accessible forms of accompaniment and integration for people in irregular situations. The study uses theological-pastoral analysis of Church documents and relevant literature; it does not constitute an empirical evaluation of implementation in individual dioceses.

Keywords: *Amoris Laetitia; family pastoral ministry; marriage; family; accompaniment.*

Bibliografia

Biały S., *Family ties as an essential element of the Catholic family vocation*, „Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio" 65 (2026), nr 1, s. 55-64.

Franciszek, *Amoris laetitia. Posynodalna adhortacja apostolska o miłości w rodzinie* (19.03.2016).

Glombik K. J., *Amoris laetitia jako reakcja Magisterium Kościoła na znaki czasu*, „Studia Bobolanum" 36/3 (2025), s. 113-135.

Goleń J., *Towarzyszenie, rozeznawanie i integracja osób w nieuregulowanych sytuacjach małżeńskich*, w: *Droga miłosierdzia i integracji w adhortacji „Amoris laetitia". Perspektywa dogmatyczna, moralna i pastoralna*, (red.) K. Glombik, J. Goleń, A. Nadbrzeżny, Lublin 2020, s. 113-164.

Höllinger S., *Beyond Excessive Idealization (AL 36): Towards Integrating Complexity into Pastoral Practice and Magisterial Teaching*, „ET-Studies" 15/1 (2024), s. 105-125. https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20141018_relatio-synodi-familia_en.html (dostęp: 01.09.2026).

Jan Paweł II, *Familiaris consortio. Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym* (22.11.1981).

Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne Pastoralne do Adhortacji apostolskiej Amoris laetitia*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski" 30(2018), s. 83-89.

Krajczyński J., *Droga rozeznawania. Pomoc dla osób rozwiedzionych żyjących w nowych związkach*, „Ius Matrimoniale" 28(2017), nr 2, s. 17-46.

Krakowski K., *W poszukiwaniu „res iusta matrimonii": prawo kanoniczne wobec wyzwań wynikających z dekonstrukcji prawnej małżeństwa*, „Ius Matrimoniale" 37 (2026), nr 1, s. 67-87.

Leon XIV, *Przesłanie Ojca Świętego Leona XIV z okazji X rocznicy Posynodalnej Adhortacji apostolskiej „Amoris laetitia"* (19.03.2026), https://www.vatican.va/content/leo-xiv/pl/messages/pont-messages/2026/documents/20260319-messaggio-amorislaetitia.html (dostęp: 01.09.2026).

Lipiec D., *Rodzina jako podmiot apostolstwa*, „Sprawy Rodziny" 16 (2000), nr 52, s. 50-80.

Nadbrzeżny A., S*ens i wartość sakramentu małżeństwa według adhortacji Amoris laetitia*, w: *Droga miłosierdzia i integracji w adhortacji „Amoris laetitia". Perspektywa dogmatyczna, moralna i pastoralna*, (red.) K. Glombik, J. Goleń, A. Nadbrzeżny, Lublin 2020, s. 27-66.

Ozorowski M., *Piękno miłości małżeńskiej w świetle Amoris laetitia*, „Sympozjum" 21 (2017), nr 1, s. 9-31.

Ozorowski M., *The strategy of accompanying marriage and the family in the Church in Poland*, „Studia nad Rodziną" 27(2023), nr 2, s. 43-54.

Sobór Watykański II, *Gaudium et spes. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym* (7.12.1965).

The Dicastery for Laity, Family and Life, *Catechumenal Pathways for Married Life. Pastoral guidelines for local Churches*, Città del Vaticano 2022. https://www.laityfamilylife.va/content/dam/laityfamilylife/amoris-laetitia/OrientamentiCatecumenatomatrimoniale/Catechumenal%20Pathways_ENG.pdf (dostęp: 01.09.2026).

The Dicastery for the Laity, Family and Life and the General Secretariat of the Synod , *Ten Years after Amoris laetitia: Proclaiming the Gospel with Families Today. Thematic Framework* (06.07.2026), https://www.synod.va/en/news/ten-years-after-amoris-laetitia-proclaiming-the-gospel-with-fami.html (dostęp: 01.09.2026).

The Synod of Bishops, *Relatio Synodi. The Pastoral Challenges of the Family in the Context of Evangelization*, Vatican City 2014.

The Synod of Bishops, *The Vocation and Mission of the Family in the Church and in the Contemporary World. The Final Report*, Vatican City 2015. https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20141209_lineamenta-xiv-assembly_en.html (dostęp: 01.09.2026).

Ks. Łukasz Borowski, dr teol., mgr lic. iur. can.
https://orcid.org/0000-0002-5330-8899
Instytyt Teologiczny w Białymstoku
kslukaszborowski@gmail.com